

POSTANOWIENIE

28 stycznia 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Mariusz Łodko (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Krzysztof Grzesiowski

SSN Marcin Łochowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 28 stycznia 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej H. Z.

od postanowienia Sądu Okręgowego w Lublinie

z 28 września 2021 r., II Ca 902/20,

w sprawie z wniosku H. Z.

z udziałem K. G., S. G., A. G., W. P., M. P., N. G., Z. G., L. P. i N. P.

o stwierdzenie nabycia spadku,

1. oddała skargę kasacyjną;

**2. zasądza od H. Z. na rzecz W. P.
240 (dwieście czterdzieści) zł tytułem kosztów postępowania
kasacyjnego.**

Krzysztof Grzesiowski

Mariusz Łodko

Marcin Łochowski

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 3 lipca 2020 r. z Sąd Rejonowy Lublin-Wschód w Lublinie z siedzibą w Świdniku stwierdził, że spadek po T. G., zmarłej [...] 2018 r. w Ł., ostatnio stale zamieszkałej w L., nabyły z dobrodziejstwem inwentarza dzieci: syn K. G. oraz córka H. Z. po 1/2 części każde z nich.

Postanowieniem z 28 września 2021 r. Sąd Okręgowy w Lublinie sprostował oczywistą omyłkę w postanowieniu Sądu pierwszej instancji, w ten sposób, że wskazał ustawę, jako podstawę nabycia spadku po zmarłej T. G., oddalił apelację wnioskodawczyni H. Z. oraz orzekł o kosztach postępowania.

Sąd drugiej instancji skorygował niedokładności i oczywiste omyłki w uzasadnieniu postanowienia Sądu pierwszej instancji w zakresie oznaczenia imion i zniekształconych nazwisk uczestników, jak i dat złożenia przez nich oświadczeń o odrzuceniu spadku po zmarłej, oraz ustalił, że:

T. G. zmarła [...] 2018 r. W dacie śmierci była rozwiedziona. Do kręgu jej spadkobierców ustawowych należały dzieci: H. Z., K. G. i S. G. Innych dzieci, w tym pozamałżeńskich ani przysposobionych nie miała; nie sporządziła też testamentu. H. Z. i K. G. przyjęli spadek po matce z dobrodziejstwem inwentarza, natomiast S. G. spadek odrzucił. S. G. miał troje dzieci: A. G., W. P. i M. P. Dnia 30 sierpnia 2018 r. dzieci S. G. złożyły przed sądem oświadczenia o odrzuceniu spadku po babce.

Z ustaleń faktycznych wynika, że postanowieniem z 8 stycznia 2019 r. zezwolono przedstawicielom ustawowym dzieci N. i Z. G. na złożenie w ich imieniu oświadczeń o odrzuceniu spadku po T. G. A. i E. G. złożyli oświadczenia o odrzuceniu spadku przez ich dzieci przed notariuszem 7 marca 2019 r.

Postanowieniem z 21 marca 2019 r. Sąd Rejonowy Lublin-Wschód w Lublinie z siedzibą w Świdniku zezwolił przedstawicielce ustawowej M. P. na złożenie oświadczenia w imieniu małoletniej L. P. o odrzuceniu spadku po T. G. M. P. oświadczenie o odrzuceniu przez jej córkę L. P. spadku po T. G. złożyła przed notariuszem 13 czerwca 2019 r.

Postanowieniem z 7 grudnia 2018 r. Sąd Rejonowy Lublin-Zachód w Lublinie zezwolił W. P. – przedstawicielce ustawowej małoletniego N. P. – na złożenie w jego imieniu oświadczenia o odrzuceniu spadku po T. G. W. P. nie złożyła oświadczenia o odrzuceniu spadku. Dnia 4 czerwca 2019 r. wspólnie z ojcem dziecka J. P. wystąpiła do sądu z wnioskiem o przyjęcie i zatwierdzenie oświadczenia o uchyleniu się od skutków niezłożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku w terminie wraz z wnioskiem o przyjęcie oświadczenia o odrzuceniu spadku

przez N. P. po T. G. Sąd Rejonowy na rozprawie 12 grudnia 2019 r. odebrał od J. P., działającego w imieniu syna N. P., oświadczenie o odrzuceniu spadku po T. G. Następnie postanowieniem z 31 stycznia 2020 r. zatwierdził uchylenie się od skutków prawnych niezłożenia w terminie przez N. P. oświadczenia o odrzuceniu spadku po T. G.

Sąd Okręgowy przyjął za Sądem pierwszej instancji, że T. G. nie pozostawiła testamentu, zatem spadek po niej zgodnie z porządkiem dziedziczenia ustawowego nabyły z dobrodziejstwem inwentarza dzieci – H. Z. i K. G. – po 1/2 części spadku każde z nich. Syn zmarłej S. G. odrzucił spadek po matce. Przypadająca mu część nie przeszła na podstawie art. 931 § 2 k.c. na jego dzieci, które złożyły oświadczenia o odrzuceniu spadku po T. G. Udział spadkowy nie przypadł też dalszym zstępnym S. G., którzy również odrzucili spadek po T. G.

Sąd drugiej instancji wyjaśnił, że dzieci S. G., odrzucając przed sądem spadek po babce, zachowały termin do złożenia takiego oświadczenia na podstawie art. 1015 § 1 k.c. Skutku tego nie niweczy błędnie wskazana w uzasadnieniu Sądu pierwszej instancji data dokonania tej czynności przez A. G., M. P. i W. P. – 30 sierpnia 2019 r. – skoro protokół dokonania tej czynności został sporządzony 30 sierpnia 2018 r. Sąd Okręgowy wyjaśnił też, że oświadczenie o odrzuceniu spadku po T. G. skutecznie złożyli dalsi jej zstępn. Wprawdzie przedstawiciele ustawowi małoletniego N. P. uchybili terminowi do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku, ale postanowieniem z 31 stycznia 2020 r. Sąd Rejonowy Lublin-Zachód w Lublinie, na podstawie art. 1019 § 3 k.c., zatwierdził ich wnioski o uchylenie się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia w terminie. Celem tego postępowania było uchylenie się przez spadkodawcę od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia w terminie wraz z jednoczesnym oświadczeniem, że spadek odrzuca oraz zatwierdzenie tego uchylenia przez sąd. Składane przed sądem oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia wymaga zatwierdzenia przez sąd. Podlega także jego merytorycznej kontroli, obejmującej badanie, czy spełnione zostały ustawowe przesłanki z art. 1019 k.c., decydujące o skuteczności takiego oświadczenia, zachowania terminu z art. 88 § 2 k.c. oraz prawidłowości złożonego oświadczenia o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku. Zdaniem Sądu drugiej instancji, wydanie

postanowienia zatwierdzającego uchylenie się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia oznacza, że wszystkie ustawowe przesłanki zostały spełnione i wiąże ono inne sądy na podstawie art. 365 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

Sąd drugiej instancji wskazał, że w postępowaniu o uchylenie się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku w terminie J. P., jako przedstawiciel ustawowy N. P., złożył w jego imieniu oświadczenie o odrzuceniu spadku po T. G. Postanowieniem z 31 stycznia 2020 r. Sąd zatwierdził uchylenie się od skutków prawnych niezłożenia w terminie przez N. P. oświadczenia o odrzuceniu spadku po T. G. Postanowienie to jest prawomocne i ma charakter prejudycjalny dla postępowania w sprawie o stwierdzenia nabycia spadku po T. G. Przesądza o tym, że przedstawiciel ustawowy małoletniego N. P. złożył w jego imieniu skuteczne oświadczenie o odrzuceniu spadku po T. G.

Skargę kasacyjną od postanowienia Sądu Okręgowego wniosła wnioskodawczyni, zaskarżając je w części oddalającej jej apelację. Zarzuciła naruszenie prawa materialnego, tj. art. 1015 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 101 § 3 k.r.o. przez mylną wykładnię terminu i podmiotów uprawnionych do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku, oraz prawa procesowego, tj. art. 510 § 2 k.p.c. z powodu niewezwania do udziału w sprawie zainteresowanego J. P.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest niezasadna.

Zainteresowanym w sprawie jest każdy, czyich praw dotyczy wynik postępowania, może on wziąć udział w każdym stanie sprawy aż do zakończenia postępowania w drugiej instancji (art. 510 § 1 k.p.c.). Jeżeli okaże się, że zainteresowany nie jest uczestnikiem, sąd wezwie go do udziału w sprawie (art. 510 § 2 k.p.c.). Istnienie interesu prawnego jest każdorazowo poddawane ocenie sądu, który na tle okoliczności sprawy bada, czy wynik postępowania bezpośrednio lub choćby pośrednio wpływa na prawa podmiotu, który jest lub powinien być uczestnikiem postępowania (zob. postanowienie SN z 22 marca 2019 r., IV CSK 440/17).

Artykuł 510 § 1 k.p.c. wraz z art. 1025 § 1 k.c., wyznacza krąg osób zainteresowanych w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku (zob. postanowienie

SN z 12 lipca 2002 r., V CKN 1093/00). W rozumieniu art. 1025 § 1 k.c. oraz art. 669-679 k.p.c. zainteresowanymi w zgłoszeniu żądania stwierdzenia nabycia spadku zarówno w podstawowym trybie przewidzianym w art. 669-677 k.p.c., jak i w trybie szczególnym przewidzianym w art. 679 k.p.c. są spadkobiercy lub ich następcy prawni oraz wszystkie inne osoby mające interes prawny w prawidłowym wykazaniu następstwa po spadkodawcy, z czym wiążą się doniosłe skutki prawne, w szczególności przewidziane w art. 1025 § 2, art. 1027 i 1028 k.c. (zob. postanowienie SN z 12 stycznia 1983 r., III CRN 218/82).

J. P. – przedstawiciel ustawowy małoletniego syna N. P., który jest uczestnikiem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku po T. G. – nie ma statusu zainteresowanego w rozumieniu art. 510 § 1 k.p.c. Nie było więc też podstaw do wzywania go do udziału w sprawie. Nie należy on ani do kręgu spadkobierców ustawowych zmarłej T. G., ani też do jej dalszych zstępnych lub ich następców prawnych. Nie ma on również interesu prawnego w prawidłowym wykazaniu następstwa po spadkodawczyni, a przynajmniej występowania takiego interesu skarżąca nie wykazała. Przedstawiciele ustawowi małoletnich należących do kręgu spadkobierców, nie są zasadniczo zainteresowanymi w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku w rozumieniu art. 510 § 1 k.p.c. Z tych względów zarzut naruszenia art. 510 § 2 k.p.c. okazał się chybiony.

Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw, w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania (art. 398¹³ § 1 k.p.c.). Kognicję Sądu Najwyższego wyznaczają zatem podstawy kasacyjne, będące istotnym ogranicznikiem rozpoznania skargi kasacyjnej. Od skarżącego wymaga się przytoczenia podstaw kasacyjnych wraz z uzasadnieniem (art. 398⁴ § 1 pkt 2 k.p.c.), a zatem wykazania uchybień, naruszonych przepisów prawa, którymi jego zdaniem dotknięte jest orzeczenie sądu drugiej instancji i wyjaśnienie na czym ich naruszenie polega. Prawidłowe uzasadnienie podstaw kasacyjnych polega bowiem na zwięzłym i zarazem rzeczowym przedstawieniu argumentacji prawniczej w celu wykazania ich zasadności.

Z zastrzeżeniem przyczyn nieważności postępowania, rozpoznanie skargi polega na odniesieniu się przez Sąd Najwyższy wyłącznie do skonkretyzowanych przez skarżącego podstaw kasacyjnych. Sąd Najwyższy nie jest natomiast uprawniony do poszukiwania błędów sądu drugiej instancji lub postępowania przed tym sądem, jeżeli uchybienia te nie mieszczą się w podstawach powołanych w skardze kasacyjnej. Związanie to nie ogranicza się do przytoczonych w skardze kasacyjnej podstaw, lecz także wskazanej podstawy naruszenia prawa (zob. wyroki SN z 6 sierpnia 1998 r., I CKN 335/98, i z 18 sierpnia 2005 r., V CK 96/05).

W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej skarżąca zarzuca Sądowi drugiej instancji błędną wykładnię art. 1015 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 101 § 3 k.r.o. co do terminów i podmiotów uprawnionych do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku, który uznał, że „mimo uchybienia sześciomiesięcznemu terminowi do złożenia takiego oświadczenia, rodzice małoletniego mogą bez zezwolenia sądu opiekuńczego złożyć takie oświadczenie, nawet zanim taki termin upłynie w sądzie cywilnym, pod pozorem groźby lub błędu”.

Artykuł 1015 k.c. określa termin dla spadkobiercy do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku (§ 1) oraz skutki braku oświadczenia spadkobiercy w tym terminie (§ 2). Natomiast art. 101 § 3 k.r.o. zakazuje rodzicom dokonywania bez zezwolenia sądu opiekuńczego czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka.

Zarzucając Sądowi drugiej instancji błędną wykładnię tych przepisów, skarżąca w uzasadnieniu podstawy naruszenia prawa materialnego nie wyjaśnia, na czym konkretnie polega błędna wykładnia powołanych przepisów. Wyodrębnienie przez ustawodawcę w oddzielnych jednostkach redakcyjnych art. 398⁴ k.p.c. podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienia (§ 1 pkt 2) oraz wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania i jego uzasadnienia (§ 3), oznacza, że są to odrębne elementy skargi, oceniane na różnych etapach postępowania kasacyjnego. Sąd Najwyższy rozpoznając skargę kasacyjną merytorycznie, a więc po jej przyjęciu do rozpoznania, ocenia jedynie powołane podstawy kasacyjnej i ich uzasadnienie.

W uzasadnieniu podstaw kasacyjnych skarżąca powtarza jedynie treść zarzutu i lakonicznie wyjaśnia, że W. P. odrzuciła przypadający jej w dalszej kolejności z ustawy spadek po babce T. G., a sąd postanowieniem z 7 grudnia 2018 r. zezwolił jej na złożenie oświadczenia o odrzuceniu spadku w imieniu małoletniego syna N. P., który to termin upłynął 28 czerwca 2019 r. Zanim skutek ten nastąpił, wraz z ojcem dziecka J. P., złożyła 4 czerwca 2019 r. wniosek o przyjęcie i zatwierdzenie oświadczenia o uchyleniu się od skutków niezłożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku przez ich syna. Skarżąca zwróciła również uwagę na to, że Sąd drugiej instancji w „zaskarżonym postanowieniu całkowicie w oderwaniu od realiów sprawy powołuje się na przepisy o wadach oświadczenia woli, groźbie i błędzie”, a nic takiego nie wynika z dołączonych akt.

Skarżąca powołując się na podstawę naruszenia prawa materialnego, nie przedstawiła w uzasadnieniu rzeczowej argumentacji prawniczej w celu wykazania zasadności formułowanego zarzutu. Jeżeli strona w skardze kasacyjnej jedynie ogólnikowo zarzuca, że rozstrzygnięcie sprawy dotknięte jest wadami powodującymi jego nieprawidłowość lub niesłuszność, przy czym nie wskazuje wyraźnie i jednoznacznie na czym miałyby polegać niewypełnienie przez sąd drugiej instancji właściwych mu zadań, to w takiej sytuacji Sąd Najwyższy nie może wdawać się w dociekanie zasadności tak sformułowanych zarzutów (zob. postanowienie SN z 10 stycznia 1997 r., II CKN 21/96, OSNC 1997, nr 5, poz. 61). Już tylko z tego względu chybione są zarzuty naruszenia art. 1015 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 101 § 3 k.r.o.

Z poczynionych w sprawie ustaleń faktycznych, które to ustalenia wiążą Sąd Najwyższy, wynika, że każdy z przedstawicieli ustawowych uczestniczących w postępowaniu małoletnich dalszych zstępnych zmarłej T. G. legitymował się zgodą sądu na złożenie oświadczenia o odrzuceniu spadku. Węzłowe i istotne dla rozstrzygnięcia skargi kasacyjnej było jedynie złożenie oświadczenia przez uczestnika N. P. Formułując zarzuty i ich nieprecyzyjne uzasadnienie, skarżąca próbuje w zasadzie podważyć skuteczność zachowania przedstawicieli ustawowych uczestnika N. P., podejmowanych w innej sprawie, toczącej się z ich wniosku o uchylenie się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku w terminie, rozpoznawanej na podstawie art. 690 k.p.c. Pomija

jednak, że Sąd drugiej instancji wyjaśnił, jakie są w jego ocenie skutki wydanego przez Sąd Rejonowy Lublin-Zachód w Lublinie w tamtej sprawie postanowienia z 31 stycznia 2020 r., I Ns 1033/19. Powołał się na związanie tym prawomocnym rozstrzygnięciem na podstawie art. 365 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. i wyjaśnił wynikający stąd zakres związania.

Skarżąca natomiast nie oparła skargi kasacyjnej na podstawie naruszenia zarówno powyższych przepisów prawa procesowego, jak i art. 690 k.p.c., zatem zagadnienie związania Sądu drugiej instancji postanowieniem Sądu Rejonowego z 31 stycznia 2020 r. nie podlega weryfikacji i wymyka się kontroli Sądu Najwyższego.

Należy też zwrócić uwagę, że postępowanie w sprawie uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku (art. 690 k.p.c.) ma samodzielny charakter. Postępowanie to może toczyć się niezależnie od tego, czy postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku było wszczęte albo zakończone. Może być też objęte jedynym wnioskiem wraz z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku po tym samym spadkodawcy albo można oba te postępowania wszczęte odrębnie połączyć do łącznego rozpoznania (zob. postanowienie z 6 lipca 2012 r., V CSK 313/11). W szczególności, że zatwierdzenie przez sąd oświadczenia spadkobiercy z art. 1019 § 2 k.c., z jednoczesnym odrzuceniem spadku, ma bezpośredni wpływ na ustalenie kręgu spadkobierców. Integralność obu postępowań wyraża się w ostatecznym zweryfikowaniu uprawnień do spadkobrania. W judykaturze Sądu Najwyższego utrwalone jest stanowisko, że za zainteresowanych w sprawie z wniosku o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku uznaje się też uczestników postępowań o stwierdzenie nabycia spadku (zob. postanowienie SN z 6 lipca 2012 r., V CSK 313/11).

Wniosek o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku wymaga zatwierdzenia przez sąd. Podlega on jego merytorycznej kontroli w celu ustalenia, czy spełnione zostały przesłanki ustawowe, określone w art. 1019 § 1 k.c., oraz czy zachodzą pozostałe przesłanki decydujące o skuteczności takiego oświadczenia, wynikające z zastosowania

przepisów o wadach oświadczeń woli do oceny zaniechania złożenia tego oświadczenia. Efektem tej kontroli jest rozstrzygnięcie sądu w postaci postanowienia o zatwierdzeniu uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku, ewentualnie oddalającego wniosek.

Wydane w tym trybie postanowienie, kończące to postępowanie ma charakter konstytutywny i powoduje zmianę kręgu osób uprawnionych do nabycia spadku po spadkobiercy. Podlega ono kontroli zarówno apelacyjnej (art. 518 k.p.c.), jak i kasacyjnej (art. 519¹ k.p.c.).

Skarga kasacyjna wniesiona od postanowienia o stwierdzenie nabycia spadku nie jest zatem właściwym środkiem do oceny sygnalizowanych wątpliwości, na dodatek formułowanych niejednoznacznie i nieprecyzyjnie, dotyczących czynności podejmowanych w innej, prawomocnie zakończonej sprawie o uchylenie się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku. Nawet, jeżeli wydane przez sąd, zatwierdzający uchylenie się do skutków prawnych niezłożenia oświadczenia w terminie, orzeczenie ma wpływ na sposób rozstrzygnięcia w innej sprawie, dla której ma konstytutywny i prejudycjalny charakter, zmieniając kręgu osób uprawnionych do nabycia spadku po spadkobiercy.

Chybione są także twierdzenia skarżącej, że termin na odrzucenie spadku przez N. P. upłynął 28 czerwca 2019 r., a więc wniosek o uchylenie się od skutków niezłożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku był przedwczesny. W judykaturze Sądu Najwyższego wyjaśniono, że w odniesieniu do spadkobierców małoletnich, którym przypada udział spadkowy po odrzuceniu spadku przez ich wstępnych, termin do złożenia oświadczenia biegnie od dnia, w którym rodzice odrzucili spadek. Termin przewidziany w art. 1015 § 1 k.c. nie może się skończyć przed prawomocnym zakończeniem postępowania o zezwolenie przedstawicielom ustawowym dziecka, na złożenie przez małoletniego spadkobiercę oświadczenia o odrzuceniu spadku. Po prawomocnym zakończeniu tego postępowania oświadczenie w imieniu małoletniego powinno być złożone niezwłocznie (zob. uchwałę SN z 22 maja 2018 r., III CZP 102/17, OSNC 2018, nr 12, poz. 110).

Z wiążących Sąd Najwyższy ustaleń faktycznych wynika, że W. P., matka N. P., odrzuciła spadek 30 sierpnia 2018 r., a postanowienie z 7 grudnia 2018 r., zezwalające na złożenie oświadczenia o odrzuceniu spadku w jego imieniu uprawomocniło się 28 grudnia 2018 r. Oświadczenie o odrzuceniu spadku po T. G. w imieniu małoletniego powinno być złożone niezwłocznie po prawomocnym zakończeniu tego postępowania, a na pewno jeszcze przed upływem sześciomiesięcznego terminu z art. 1015 § 1 k.c., który upłynął 28 lutego 2019 r. Wystąpienie z wnioskiem o uchylenie się od skutków niezłożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku przez N. P. nie było więc przedwczesne.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ w zw. art. 13 § 2 k.p.c. oddalił skargę kasacyjną.

Krzysztof Grzesiowski
[SOP]

Mariusz Łodko

Marcin Łochowski